

TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİ YENİ BİR YUMUŞAMA DÖNEMİNE Mİ GİRİYOR?

Selin NASİ*

Koronavirüs salgını, 2018'den bu yana maslahatgüzar seviyesinde devam eden Türkiye-İsrail ilişkilerine pozitif bir ivme kazandırmış görünüyor. Mayıs başında, Türkiye'den İsrail'e gönderilen tıbbi malzeme ve ekipmanların ertesinde İsrail'den gelen olumlu mesajlar, iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin yeniden büyükelçilik seviyesine yükseltilebileceği yönünde bir beklenti oluşturdu. Her ne kadar stratejik çıkarlar iki ülkeyi birbirine yakınlaştırıyor olsa da, 2016 anlaşması sonrasında normalleşmenin önünü tıkayan sorunlar hala geçerliliğini korumakta. Bu yüzden de Türkiye-İsrail ilişkilerinde uzun soluklu bir normalleşme, ilişkilerin çıkar temelli bir zeminde yeniden tanımlanmasını gerektiriyor. Bu yazı, Türkiye ile İsrail arasındaki iş birliğinin sağlayacağı stratejik kazanımları ve yol üzerindeki engelleri ortaya koyarken, normalleşme için şartların ne ölçüde olgunlaştığını da sorguluyor.

Koronavirüs salgını, 2018'den bu yana maslahatgüzar seviyesinde devam eden Türkiye-İsrail ilişkilerine pozitif bir ivme kazandırmış görünüyor. Mayıs ayı başında Türkiye'nin İsrail'e yolladığı tıbbi malzeme ve ekipman yardımları Batı Şeria ve Gazze'ye [ulaştırıldı](#). 7 Mayıs'ta İsrail Dışişlerine bağlı resmi Twitter hesabından yapılan "Türkiye ile olan diplomatik ilişkilerimizle gurur duyuyoruz. Gelecekte bağlarımızın daha da güçleneceğini umuyoruz," [paylaşımı](#) da dikkat çekiciydi. 12 Mayıs'ta Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Fransa, Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki askeri varlığını kınadıkları [bildiriye](#), İsrail'in imza koymaması ise bir iyi niyet mesajı olarak algılandı. Bu gelişmelerin ardından İsrail Maslahatgüzarı Roey Gilad, "Halimiz" adlı haber sitesi için kaleme aldığı [yazıda](#) Türkiye ve İsrail'in yakın ilişkiler içinde olmasının iki ülkenin çıkarlarına hizmet ettiğini vurgularken, ilk hamleyi Türkiye'den beklediklerini ifade etti. Son olarak, El Al İsrail havayolu şirketi 13 yıl aradan sonra, haftada iki kez Tel Aviv-İstanbul arası kargo uçuşlarına başlayacağını [duyurdu](#). Tüm bu gelişmeler, iki ülke arasında diplomatik temasların olduğunu düşündürüyor. Peki normalleşme için koşullar olgunlaştı mı?

Türkiye ve İsrail, tarihlerinde ilk kez askeri olarak karşı karşıya geldikleri Mavi Marmara müdahalesinden bu yana, aslında pragmatik bir anlayışla, kamuoyundan tepki çekmeyecek alanlarda (ticaret, turizm ve kültürel etkileşim vb.) iş birliğini sürdürdü.

* Gazetecidir. 2015-2018 arasında Hürriyet Daily News ve 2013-2018 arasında da Şalom Gazetesi'nde köşe yazarı olarak çalıştı. Yüksek lisans derecesini 2006 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi'nden "1 Mart Tezkeresi Gölgesinde Türk-Amerikan İlişkileri" üzerine yazdığı tez ile aldı. Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi & Uluslararası İlişkiler bölümü doktora adayıdır. Araştırmasını, Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası İsrail politikası üzerine yapmaktadır.

Uzun bir müzakere sürecinin ardından 2016 yılında imzalanan normalleşme anlaşması, iki ülke arasında arzu edilen yakınlaşmayı sağlamadı. Bunda kuşkusuz, 15 Temmuz darbe girişiminin Ankara'nın tehdit algısında yarattığı değişim kadar, Suriye'deki gelişmeler, özelde Irak ve Suriye'deki Kürt nüfusun statü talepleri karşısında Türkiye ve İsrail'in farklılaşan pozisyonlarının da payı oldu. Öte yandan, Mavi Marmara sonrası müttefiklerini çeşitlendirme yoluna giden İsrail, gerek Doğu Akdeniz, gerekse Körfez ülkeleriyle geliştirdiği yakın ilişkiler sayesinde bölgedeki yalnızlığını azalttığından, normalleşme sürecinde de Türkiye'ye yönelik daha az tavizkar bir tutum benimsedi.

Bu arka planda, normalleşme anlaşması ertesinde, iki ülkenin biraz da kendi kamuoylarına pozitif bir gündem sağlamak amacıyla coşkulu şekilde teşvik ettikleri doğalgaz boru hattı projesi, en başından tahmin edildiği üzere henüz çözüme kavuşturulamamış olan Kıbrıs sorununa takıldı. Bu arada, ABD'de başa geçen Donald Trump yönetiminin Arap-İsrail sorununda fazlasıyla İsrail yanlısı bir tutum benimsemiş olması, Filistin meselesini seleflerinden daha güçlü şekilde sahiplenen Ak Parti Hükümeti ile İsrail arasında yeni krizlere zemin hazırladı. Nitekim, 2018 Mayıs'ında ABD'nin Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıyarak büyükelçiliğini Kudüs'e taşıması ardından Gazze sınırında patlak veren protestolara İsrail'in orantısız güçle karşılık vermesini protesto eden Türkiye, İsrail'deki büyükelçisini geri çağırıldı.

2018'den bu yana stratejik çıkarlar her ne kadar iki ülkeyi birbirine yakınlaştırsa da, 2016 anlaşması sonrasında normalleşmenin önünü tıkayan sorunlar hala geçerliliğini koruyor. Türkiye açısından Gazze'deki ambargonun sürüyor olması, İsrail açısından terör örgütü olarak kabul edilen Hamas'ın Ankara tarafından himaye ediliyor oluşu ve iki ülkenin liderleri arasındaki kan uyuşmazlığının, ilişkilerde güven tesis edilmesini güçleştirdiği söylenebilir. Bu bağlamda, İsrail'deki seçimlerden farklı bir hükümet çıkması durumunda ikili ilişkilerde yeni bir sayfa açılabileceği yönündeki beklentiler de şimdilik boşa çıkmış görünüyor.

Kahol Lavan lideri Benny Gantz'ın partisi ve seçmenlerini şaşırtarak Likud Partisi ile koalisyon kurmayı kabul etmesi sayesinde Benjamin Netanyahu 18 aylığına başbakanlık görevine devam edecek. Yolsuzluk, rüşvet ve güveni kötüye kullanma suçlarından yargılanan Netanyahu'nun, kendi seçmenini mobilize etmek amacıyla Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimlerinin İsrail'e ilhakı yönünde harekete geçip geçmeyeceği merak konusu. Trump yönetiminin 2019 Ocak ayında ilan ettiği tartışmalı "Barış Planı" çerçevesinde, "İsrail'in Filistinlilerle müzakere etmesi" koşuluna bağlanan Batı Şeria'nın ilhakı konusunda tek taraflı atılacak adımlar, İsrail'i ABD ile karşı karşıya getirebileceği gibi, bölgede barış anlaşması yaptığı iki ülke olan Mısır ve Ürdün ile arasını bozma riskini barındırıyor.

Böylesi bir ilhak durumunda, Ankara'nın sessiz kalmayacağını tahmin etmek güç değil. Hükümete yakın basın kaynaklarında, Türkiye'nin olası ilhak kararı karşısında, İsrail'e yönelik yaptırımlar uygulanması ve Filistin devletinin tanınması yönünde AB ülkeleri nezdinde diplomatik girişimlerde bulunacağından [bahsediliyor](#). Böylesi bir konjonktürde, Türkiye ile İsrail arasında bir normalleşme gerçekten mümkün olabilir mi?

Bir an için fikir egzersizi yaparak, salgın devam ederken Başbakan Netanyahu'nun ülkede olası protestoları engellemek ve yaklaşan ABD seçimlerinde olası bir Demokrat Partili yönetimin galibiyeti karşısında Washington'ı kaybetmemek için fiiliyatta ilhak kararını ertelediğini düşünelim. Şayet normalleşme gerçekleşecekse dahi, bunun uzun soluklu olabilmesi için öncelikle Türkiye-İsrail ilişkilerinin yeniden çıkar temelli bir zemine oturtulması gerekiyor. Ahlâken doğruluğundan bağımsız, Türkiye-İsrail ilişkilerinin Filistin meselesine endekslenmesi, normalleşmenin sağlayacağı kazanımların önünü tıkiyor. Oysa, ikili ilişkilerin normal seyrinin, Türkiye'ye Filistin halkının yaşam kalitesini artıracak yardım ve yatırımları ulaştırmak, bu konularda müzakere etmek açısından daha geniş olanaklar tanıdığı tecrübeyle sabit. Tıpkı, 2016 normalleşme anlaşması akabinde Türkiye'nin Gazze'ye gönderdiği yardım gemilerinde olduğu gibi.

Bölgenin iki büyük askeri gücünün iş birliği, stratejik dengeleri şekillendirme fırsatı da sunuyor. Suriye'de sahadaki askeri varlığının yanı sıra devlet kadrolarında da nüfuzunu pekiştiren İran'ın gücünün geriletilmesi, Beşar Esad'sız bir Suriye arzu eden Türkiye ile bölgede başlıca tehdit olarak İran'ı gören İsrail'i ortak paydada buluşturuyor. Bu bağlamda, bir taraftan Türkiye-İsrail arasında değişim rüzgarları estiğini düşündüren gelişmeler sürerken, tam da geçtiğimiz hafta, Jerusalem Post [gazetesinde](#) İsrail Silahlı Kuvvetleri'nden (IDF) bir yetkilinin Türkiye'nin Şubat'ta İdlib'e düzenlediği operasyonda Hizbullah milislerine karşı göstermiş olduğu başarıdan ders çıkardıklarına ilişkin beyanati, zamanlama açısından tesadüf gibi durmuyor. Suriye'deki iç savaşı masada sonlandırmak amacıyla siyasi çözüm arayışları kızışmış ve Rusya'nın da olası desteğiyle İran nüfuzunun budandığı Suriye projeksiyonları dolaşımında iken, Türkiye ve İsrail arasında gelişecek iş birliği, savaştan düşük maliyetli galibiyet çıkarmak isteyen Washington tarafından desteklenecektir.

Geçmişten günümüze dek, Türkiye'nin İsrail ile kurduğu bağların batıyla ve özelde ABD ile ilişkilerde çıpa görevi gördüğünden hareketle, iki ülke arasında olası bir diplomatik normalleşme yine bu çerçevede değerlendirilebilir. Salgının yol açtığı ekonomik zorluklarla mücadele eden Ankara'nın, döviz likiditesi sağlamak amacıyla yaptığı swap görüşmeleri, Rusya'dan satın alınan S-400 hava savunma sisteminin aktive edilmesinin erteleme kararı ile birlikte düşünüldüğünde İsrail ile ilişkilerin normalleşmesi hem ABD'nin desteğini kazanacağı hem de Kongre'ye hakim Türkiye aleyhtarı algıyı değiştirmeye yarayacak bir hamle, bir nevi stratejik eksen ayarı olarak okunabilir.

Mavi Marmara'dan bu yana, İsrail'in Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile geliştirdiği askeri ve ekonomik iş birliğinin, Doğu Akdeniz'de hidrokarbon kaynaklarının keşfedilmesiyle birlikte, Mısır'ı da aralarına alacak şekilde genişlediği ve stratejik ortaklığa dönüştüğü herkesçe malum. İsrail ile normalleşme, Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin kendisini kuşatma girişimi olarak algıladığı hizalanmayı belli ölçüde zayıflatmanın, hatta uzun vadede bölge ülkeleriyle ilişkileri onarmanın önünü de açabilir.

Son olarak, Türkiye-İsrail arasında bağların onarılması, 2010'dan bu yana Akdeniz sahillerinden ayağını kesen İsraili turistleri yeniden ülkeye çekme potansiyeli barındırıyor. Salgından en çok etkilenen sektörlerden biri, kuşkusuz ki turizm. Türkiye'nin gayri safi milli hasılasının yaklaşık yüzde 4'ünü turizm gelirleri [oluşturuyor](#). Koronavirüs salgını sebebiyle uçak seferleri durduruluncaya dek, Tel Aviv-İstanbul arası günde 15'ten fazla [uçuş](#) yapılmaktaydı. Ancak araştırmalar, İstanbul'un daha çok aktarma destinasyonu olarak tercih edildiğini, Türkiye'de tatil için kalanların büyük bölümünün İsraili Arap [turistler](#) olduğunu gösteriyor. Salgın sonrası normal hayat dönme hazırlıkları içindeki İsrail, Yunanistan, Güney Kıbrıs, Karadağ ve Avusturya'yı içine alacak şekilde [güvenli seyahat koridoru](#) oluşturma kararı aldı bile. Buna göre Temmuz başından itibaren İsrail'den bu ülkelere karantinasız uçuşlar başlayacak. Ancak Türkiye'nin bu listeye eklenmesi mevcut koşullarda olası görünmüyor.

İsrail Başbakanı Netanyahu, 1 Temmuz itibarıyla ilhak konusunun kabinede görüşülmeye başlanacağını duyurdu. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ise, "Kudüs'ün Müslümanların kırmızı çizgisi olduğunu" ve "ilhaka müsaade etmeyeceklerini" [söyledi](#). Şayet İsrail'deki yeni hükümet, ülkelerin salgınla mücadele derdine düştükleri bu dönemi fırsat bilip ilhakla ilgili harekete geçerse, bölgede yeni bir istikrarsızlık dalgasını konuşuyor olacağız. Böylesi belirsiz ortamda, Türkiye-İsrail arasında diplomatik temsilin yeniden yükseltilmesi, olası bir kriz durumunda büyükelçilerin gönderildiği gibi geri çağrılmasına yol açabilir. Bu sebeple, iki ülke arasında olumlu gündem yaratan gelişmeleri temkinli bir iyimserlikle karşılayıp, tarafların nabız yoklaması olarak yorumlamak daha yerinde olacaktır; tabii atıl kalan iş birliği potansiyelini hatırd tutmak kaydıyla...

Global Political Trends Center

Global Political Trends Center (GPoT Center) is a nonprofit, nonpartisan research institution established under the auspices of Istanbul Kültür University in 2009.

GPoT Center was founded with the aim to support reconciliation and non-violent solutions to international as well as domestic issues through dialogue. Our mission is to contribute to stability, democratization and peace through organizing multitrack diplomacy meetings, conducting innovative and independent research, and encouraging informed debates in the media on key issues affecting Turkey and the world.

GPoT Center serves as a platform for the free exchange of views and information on political, social and economic matters concerning a variety of parties and segments of society. We aim to achieve our mission by routinely bringing together opinion leaders, government officials, policy makers, analysts, scholars, experts and members of the media from Turkey and abroad.

Our publications can be downloaded from our website for free. They are also accessible through online libraries worldwide, such as the International Relations and Security Network in Zurich, Europe's World in Brussels, and Columbia University Press in New York. Additionally, you can find our books on Google Books and Amazon Kindle.

CONTACT DETAILS

Global Political Trends (GPoT) Center
Istanbul Kültür University
Atakoy Campus, Bakirkoy
34158 Istanbul, Turkey
www.gpotcenter.org
info@gpotcenter.org

Tel: +90 212 498 44 76/65

Fax: +90 212 498 44 05

*Bu yayındaki yazıların bilim, içerik ve dil bakımından sorumluluğu yazarlarına aittir. İKÜ-GPoT'un duruşunu yansıtmamaktadır.
The academic and content responsibility of the publications exclusively belongs to its authors. It does not reflect IKU-GPoT's standing.*